

oluşmaktadır (Beirut 1884). **3. Akrebü'l-mevârid*** fi fuşâhî'l-'Arabîyyeti ve's-şevârid. Müellif sözlük kısmı, şahıslar ve terimler kısmı ile ek olmak üzere üç bölüm halinde tasarladığı eserin birinci ve üçüncü bölümünü yazabilmiş, ikinci bölümünü yazmaya ömrü yetmemiştir. Temel kaynakların taranmasıyla ortaya çıkarılan, aslen Arapça olmadığı kabul edilen, diğer sözlüklerde bulunmayan veya bu özelliklerine işaret edilmeyen kelimelerin de (şevârid) yer aldığı eserde Şertûnî bizzat tesbit ettiği kelimelerin yanına kendi adına işaretle "س" harfi koymuştur. Eser ve zeyli üç cilt halinde basılmıştır (Beirut 1889-1893, 1992). **4. el-Mu'in fi şinâ'ati'l-inşâ'**. Kompozisyon usulüne dair olan eser biri öğrenciler (Beirut 1889) ve biri öğretmenler (Beirut 1899) için olmak üzere iki kitap şeklinde yazılmıştır. **5. el-Guşnû'r-râhib fi fenni'l-ḥaṭib**. **6. Ḥadâ'ıku'l-menşûr ve'l-manzûm**. Birinci cildi basılmıştır (Beirut 1902). **7. Necdetü'l-yerâ'**. Konulara göre düzenlenmiş bir sözlüktür (Beirut 1905). **8. Meṭâli'u'l-aḍvâ' fi menâhic-i'l-küttâb ve's-şu'arâ'**. Güzel yazı yazma kurallarını misallerle öğretmek için kaleme alınmıştır (Beirut 1908). **9. es-Seferrü'l-'aceb ('acb) fi bilâdi'z-zehab**. Şertûnî ayrıca Ebû Zeyd el-Ensârî'nin *en-Nevâdir fi'l-luğa* adlı eserini neşretmiştir (Beirut 1894).

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Mu'cem*, I, 1112-1113; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 769; *Hediyetü'l-'ârifin*, I, 393; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IV, 226; C. Zeydân, *Âdâb*, IV, 241; A. J. Gully, "al-Şartûnî", *El² Suppl.* (Ing.), s. 724-725; Hulûsi Kılıç, "Akrübü'l-mevârid", *Dîa*, II, 289; İbrâhim Abdullah, "eş-Şertûnî", *el-Meusû'atü'l-'Arabîyye*, Dimaşk 2005, XI, 629-630; Abdülğani Ebû'l-Azm, "eş-Şertûnî", *Mv.AU*, XIV, 310-312.

ZÜLFİKAR TÜCCAR

ŞER'U MEN KABLENÂ

(شَرْعٌ مِنْ قَبْلِنَا)

Hz. Muhammed'den
önceki peygamberler vasıtasıyla
bildirilen dinî hükümler.

Sözlükte "bizden öncekilerin şeriatı / şeriatları" anlamına gelen **şer'u men kablenâ** (**şerâiu men kablenâ**) tabiri fıkıh usulünde, Hz. Muhammed'den önceki peygamberler vasıtasıyla bildirilen dinî hükümlerin müslümanlar bakımından geçerli ve bağlayıcı sayılıp sayılmadığını ele alan bölümün adı olup bu kapsamdaki hükümlerin bir kısmı bazı usul âlimleri tarafından belirli şartlar altında edille-i şer'iyyeden

kabul edilir. **eş-Şeriatü's-sâlîfe / eş-şerâiu's-sâlîfe, eş-şeriatü's-sâbika / eş-şerâiu's-sâbika** vb. adlarla da anılan bu delil fıkıh usulü eserlerinde genellikle sünnet delili, ictihad, istishâb gibi konuların yakınında yahut geçerliliği tartışmalı olan deliller arasında incelenir. Bu husustaki tartışmalarda nesih kavramı, özellikle İslâmiyet ile önceki dinler arasındaki nesih ilişkisi, Kitap ve Sünnet'in önceki dinlere ait hükümleri neshinin keyfiyeti meseleleri ayrı bir önem taşıdığı için bazı eserlerde nesih bahsinin bir devamı şeklinde ele alınır. Birçok usul âlimi, bu konudaki görüşleri temellendirmek üzere Resûl-i Ekrem'in peygamberlik öncesinde başka bir peygamberin dinine göre amel edip etmediği meselesini ele alır. Buna olumlu cevap verenler bazı âyet ve hadisleri delil göstererek ya Âdem, Nûh, İbrâhim, Mûsâ, İsâ isimlerini tasrih etmek suretiyle Hz. Muhammed'in belirli bir peygamberin dinine uyduğunu ya da onun izlediği yolun bütün peygamberlerin dinine uygun bulunduğunu söyler. Karşı görüş sahipleri Hz. Muhammed'in tâbi değil metbû olduğu, böyle bir ittibân vukuu halinde bu bilginin nakdedilmiş olması icap edeceği vb. gerekçelerle onun başka bir peygamberin dinine uymuş olmasını muhtemel görmez. Diğer bir grup ise aklen mümkün olsa da Resûlullah hakkında böyle bir mükellefiyetin fiilen varlığı konusunda delil bulunmadığı için bir hüküm vermenin doğru sayılmayacağı kanaatindedir (görüş sahipleri ve meselenin pratik değeriyle ilgili eleştiri için bk. Şevkânî, s. 398-400). Esasen Serahsî'nin belirttiği üzere bu mesele usûlî't-tevhîdle ilgili olup usûlî'l-fıkıhta şer'u men kablenâ bahsinde ele alınması gereken, önceki ilâhî dinlere ait hükümlerin müslümanlar bakımından geçerliliğini sürdürüp sürdürmediği konusudur (*el-Uşûl*, II, 100).

Şer'u Men Kablenâ Konusundaki Görüş Ayrılığının Çerçevesi. Bu konudaki tartışmaların pratik sonucunu belirleyebilmek için öncelikle Hz. Muhammed'den evvelki peygamberler vasıtasıyla bildirilen dinî hükümlerin müslümanlar nazarındaki bilgi değerini ele almak gerekir. Bu bağlamda habere dayanan bir bilgi söz konusu olduğundan haberin onu bildirene nisbetinin sahih olup olmadığının tesbit edilmesi öncelikli bir öneme sahiptir. İslâm âlimleri, Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından Hz. Muhammed'e tebliğ edilen şekline uygunluğu hususunda ileri sürülebilecek iddia ve tereddütleri inceledikten sonra Hz. Osman tarafından çoğaltılarak bazı şehirle-

re yollanan ve "imam" adı verilen mushaf-taki içeriğin kesin bilgi sağlayıcı özellikte olduğu noktasında fikir birliğine varmış. Hz. Peygamber'e nisbet edilen hadislerin bilgi değerini de bunların rivayet özelliklerine göre tasnif edip sahih olanları bu nitelikte olmayanlardan ayırt etmiştir. Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere bildirilenleri ise bu açıdan bir değerlendirmeye tâbi tutma imkânı bulunmadığından şer'u men kablenânın hüccet olma değerini kabul edenler dahil bütün fakihler, Kitap ve Sünnet'te zikredilmemiş önceki ilâhî tebliğlerin müslümanlar bakımından geçerlilik ve bağlayıcılığından söz edilemeyeceği hususunda ittifak etmiştir. Bu noktada görüş birliği bulunmadığını düşündüren bazı nakiller aşağıda ele alınacaktır. Buna göre teorik planda konuya farklı bakışlar yapılmış olsa da pratikte hüccet sayılıp sayılmayacağı tartışılan şer'u men kablenâyı önceki ilâhî dinlere ait olup Kur'an-ı Kerim'de veya Hz. Peygamber'in hadislerinde zikri geçen hükümler şeklinde sınırlandırmak ve bunları hüccet değeri bakımından üç gruba ayırmak mümkündür.

1. Müslümanlar bakımından mensuh olduğuna dair delil bulunanlar. İslâm âlimleri bunların müslümanlar hakkında geçerli sayılmadığı hususunda fikir birliği içindedir. Meselâ En'âm sûresinin 146. âyetinde zikredilen yiyecekler konusundaki yasakların müslümanlar açısından söz konusu olmadığı noktasında görüş ayrılığı yoktur: zira bu âyetteki yasağın taşkınlıkları yüzünden yahudiler için konduğu belirtildiği gibi bir önceki âyette ve diğer delillerde yasaklananlar arasında bunlar yer almamaktadır. Bu gruba giren hükümlerin sünnette mevcut bir örneği, önceki ilâhî dinlerin aksine (meselâ yahudi şeriatında savaşa ele geçirilen şehirdeki bütün malların yakılarak yok edilmesi hükmü için bk. Tesniye, 13/15-17) Hz. Peygamber'e ve ümmetine ganimet alma izni verilmesidir (Buhârî, "Teyemmüm", 1). **2.** Müslümanlar bakımından yürürlükte kaldığına dair delil bulunanlar. İslâm âlimleri bunların müslümanlar hakkında da geçerli olduğu hususunda görüş birliği içindedir. Meselâ, "Ey iman edenler! Sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi sakınasınız diye sizin üzerinize de sayılı günlerde oruç yazıldı" meâlindeki âyette (el-Bakara 2/184) belirtilen oruç farzasının müslümanlar bakımından da yürürlükte bulunduğu noktasında görüş ayrılığı yoktur. Bu gruba giren hükümlerin sünnette yer alan bir örneği kurbanın meşruiyetidir. Zira Re-

sül-i Ekrem kurban kesmeyi emrederken, "Esasen o atanız İbrâhim'in sünnetidir" buyurmuştur (İbn Mâce, "Eđâhî", 3). 3. Müslümanlar bakımından yürürlükten kaldırıldığına veya yürürlükte bırakıldığına dair delil bulunmayanlar. Meselâ ortak mülkiyete konu olan malın dönüşümlü olarak kullanılması (mühâyee) hakkında önceki ilâhî dinlerdeki bir uygulamaya Kur'an'da atıf yapılmıştır (eş-Şuarâ 26/155; el-Kamer 54/28). Bu hükmün geçerliliğini koruduğu belirtilmemekle birlikte yürürlükten kaldırıldığına dair de bir açıklama yoktur. Bazı fakihlere göre bu atıf mühâyeenin müslümanlara da teşrî kılındığını gösterir.

Şer'u men kablênâ etrafındaki tartışmalar zaman zaman başka meselelerle iç içe girmiş durumda sunulsa da bu kapsamdaki hükümlerin hüccet sayılıp sayılmayacağı konusundaki asıl görüş ayrılığının üçüncü gruptaki hükümlerle ilgili olduğu görülür. Hanefî ve Mâlikîler'in çoğunluğuna, Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen iki görüşten tercih edilenine ve bazı Şâfiî usulcülerine göre şer'u men kablênânın bu türü müslümanlar hakkında da geçerli ve bağlayıcıdır. Şâfiî mezhebinde sahih sayılan kavle, Mu'tezile, Zâhirîler ve Şîa ile Ahmed b. Hanbel'den rivayet edilen diğer görüşe göre ise bu tür hükümler müslümanlar bakımından geçerli ve bağlayıcı değildir. Şevkânî, Kuşeyrî ve İbn Berhân'ın tevakkuf şeklinde üçüncü bir görüşten söz ettiğini kaydeder (*İrşâdü'l-fuhûl*, s. 401); ancak İbn Berhân'ın konuyu geniş biçimde ele aldığı *el-Vüşûl ile'l-üşûl* adlı eserinde (I, 382-392) böyle bir görüşten söz edilmemektedir. Mahmesânî'nin, yürürlükte bırakılması hakkında nas bulunanlar dışında önceki şeriatların müslümanlar açısından hüküm ifade etmeyeceğini usul âlimlerince tercih edilen görüş diye kaydetmesi (*Felsefetü't-teşrîf*, s. 200), muhtemelen bu konuda sadece Gazzâlî ve Seyfeddin el-Âmidî'yi esas almasından kaynaklanmaktadır. Şevkânî, Gazzâlî'yi olumsuz görüş bildirenler arasında saymakla birlikte bu tercihi ömrünün sonlarında yaptığını belirtmektedir (*İrşâdü'l-fuhûl*, s. 400). Fakat bu bilgi Gazzâlî'nin talebelik döneminde yazdığı *el-Menhûl*'deki ifadeleriyle bağdaşmamakta, zira bu eserinde de aynı görüşü açıkça savunmaktadır (s. 233-234 [matbaa hatası olarak 333-334 şeklinde]). Öte yandan Güzelhisârî Hâdimî'nin eserine yaptığı şerhte, peygamberlik öncesi dönemde ilgili görüşlerin verildiği kısma "peygamberlik sonrası dönemde" kaydını koyup konuyu bağlamından kopardı-

ğı için Gazzâlî'nin bu husustaki görüşünü yanlış olarak tevakkuf ettiği şeklinde yanıtsırmaktadır. Olumlu görüş sahiplerinden söz ederken, "Onların kitaplarından nakil veya rivayet yoluyla sabit olanlarla Kur'an ve Sünnet'le sabit olanlar arasında ayırım yapmamışlardır" ifadesini kullandığı için matbaa hatası olarak "önce" yerine "sonra" kelimesinin yazılmış olabileceği ihtimali de ortadan kalkmaktadır (*Menâfi'u'd-dekâ'ik*, s. 211; Gazzâlî'nin tevakkuf görüşünün peygamberlik öncesi dönemle ilgili olduğu hakkında bk. *el-Menhûl*, s. 232; *el-Müstasfâ*, I, 248).

Şer'u men kablênâ konusunda doktora tezi hazırlayan Derviş, Gazzâlî, İbn Kudâme ve İsnvî gibi usulcülerini, önceki ilâhî dinlerin mensuplarıncı uygulanan veya kitaplarında nakledilen, fakat İslâm dininde gerek neshedildiğine gerekse onlar veya müslümanlar bakımından meşrû sayıldığına dair delil bulunmayan hükümlerin de ihtilâf konusu olduğu izlenimi verecek şekilde bir sunum yaptıklarını ileri sürerek eleştirmektedir. Derviş ayrıca Gazzâlî'nin ifadelerinden, Hz. Peygamber'in -imanın farz ve hırsızlığın haram kılınması gibi- ilâhî dinlerin ortak hükümleriyle yeni bir hitap gereğince mi mükellef tutulduğu, yoksa onların şeriatına aykırı olmadıkça kendisine hitap inmeyip önceki peygamberlere yöneltilen hitabın gereğini devam ettirme durumunda mı olduğu hususunda ayrı bir tartışma bulunduğu anlamı çıktığını ve ondan başka hiçbir âlimin eserinde böyle bir açıklamaya rastlanmadığını söylemektedir. Halbuki şer'u men kablênâ, özellikle -gerek bibliyografyasından gerekse metin içindeki atıflarından yazarın inceleyemediği anlaşılabilir- ilk dönem usul eserlerinde yukarıda açıklanan taksime göre değil meşruiyet temeli açısından ele alındığı için öncelikle bir peygambere ait şeriatın geçerliliğini ne zamana kadar koruduğu tartışılmakta ve buradan hareketle Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere bildirilen hükümlerden neshedildiği hakkında delil bulunmayanların kendisi ve ümmeti hakkında bağlayıcı olup olmadığı hususundaki tutumlara ve dayanaklarına dair bilgi verilmektedir. Öyle görünüyor ki usul eserlerinin ortaya çıkış sürecinde şer'u men kablênâ konusu kelâm tartışmalarının da etkisi altında ele alındığı için önceki dinlere ait nakillerin bilgi değeri meselesinden ve benimsenecek tavrın pratik sonuçlarından hareket edilmeyip akla gelebilecek bütün ihtimallerin dillendirilmesi ve teorik zeminde tartışılması yoluna gi-

dilmiştir. Ancak genel kabul gören anlayış önceki ilâhî kitapların aslına uygun biçimde korunmadığı yönünde olduğundan zamanla -felsefî temeli açısından geçerli ve bağlayıcı sayılsa bile- Kitap ve Sünnet tarafından doğrulanmayan naklî malzemenin esasen tartışmanın dışında bulunduğu izlenimi veren bir sunum tarzı yaygınlık kazanmıştır. İbn Hazm'ın, Kur'an veya Sünnet'te zikri geçmeyip sadece bir yahudi mezhebine haram sayılan bir yiyecek meselesinde bazı Mâlikîler'in onların hükmünü esas aldığını söyleyip eleştirmesi (*el-İhkâm*, II, 722-723) bu konuda istisnâî bir tutum bulunduğu izlenimi verse de buradaki açıklamalar, kimliği belirtilmeyen bu fakihlerin şer'u men kablênâ hususunda benimsenen usulî ilkeye karşı çıktıklarını değil belirtilen fûrû-i fikh meselesinde ihtiyatî bir yol izlemeyi tercih ettiklerini düşündürmektedir. Nitekim Mâlikî usul kaynaklarında böyle bir yaklaşımdan söz edilmediği gibi İbn Hazm da Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in sahih hadislerinde yer almayan önceki şeriatlara ait hükümlerle amel etmeyi câiz gören bir âlim bilmediklerini ifade etmektedir (*a.g.e.*, II, 722).

Üçüncü grupta açıklanan anlamda şer'u men kablênâ ile istidlâl Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin eserleri gibi erken dönem fûrû-i fikh kitaplarında rastlanması, Cessâs ve İbnü'l-Kassâr'ın eserleri gibi günümüze ulaşan en eski usul kitaplarında bu tür istidlâlin teorik yönden tartışılması konunun baştan itibaren usul düşüncesinde özel bir yer tuttuğunu göstermektedir. Meselâ Şeybânî'nin ortak mülkiyette dönüşümlü kullanımın câiz olduğunu söylerken yukarıda belirtilen iki âyeti delil gösterdiği (*el-Aşl*, V, vr. 225^a), hürmet-i müşâherye delillendirirken Tevrat'taki hükme atıf yapan bir hadis zikrettiği (*el-Hüccce*, III, 375), Ebû Yûsuf'un erkekle kadın arasında (Şemsüleimme es-Serahsî, II, 100), Şeybânî'nin hür ile köle arasında (*el-Hüccce*, IV, 321), Ebü'l-Hasan el-Kerhî'nin hür ile köle ve müslüman ile zimmî arasında (Şemsüleimme es-Serahsî, II, 100) kısas cereyan edeceğini açıklarken yine Tevrat'taki hükme atıf yapan Mâide sûresinin 45. âyetini zikrettiği görülmektedir. Ancak bu delilin kabul edilip edilmemesiyle ilgili tutumların fûrû-i fikhîteki sonuçlara geniş biçimde yansımaları ve fikh mezhepleri arasında uygulamada büyük farklar ortaya çıkarması beklenmemelidir. Zira usulî fikh bakımından ihtilâfın asıl çerçevesini oluşturan üçüncü gruptaki hükümlerde üç şart aranmaktadır: Kitap ve

ya Sünnet'te zikredilmiş olması, müslümanlar bakımından yürürlükten kaldırıldığına dair delil bulunmaması, müslümanlar açısından yürürlükte bırakıldığına dair delil bulunmaması. Buna göre söz konusu meselede ya ilgili âyet veya hadisin delâletlerinden ya da başka deliller yardımıyla o hükümün müslümanlar bakımından yürürlükten kaldırıldığı yahut yürürlükte bırakıldığı kanaatine ulaşan fakihler, şer'u men kablenâ delilini dikkate almadıkları halde bu delile dayananlarla aynı pratik sonuçta birleşebilmektedir. Öte yandan bazı ihtilâflı meselelerde taraflardan biri şer'u men kablenâ deliline dayanırken diğeri bu delili reddettiği için değil o meseleyle ilişkin başka özel delil sebebiyle farklı sonuca ulaşabilmektedir. Muhtemelen bu gruba giren meseleleri açık biçimde ayırtırmadaki zorluğun da etkisiyle şer'u men kablenâ hususunda yapılan çalışmalarda Kitap ve Sünnet'te geçen veya işaret edilen önceki ilâhî dinlere ait hükümlere karma biçimde yer verilmesi yolu izlenmektedir (meselâ bk. Abdurrahman b. Abdullah ed-Dervîş, s. 352-535; İkinci, s. 226-314; bu gruba giren belli başlı meseleler için bk. Esen, s. 36-53).

Hüccet Olduğunu Savunanların ve Karşı Çıkanların Delilleri. Gazzâlî gibi usulcülerce bu konudaki tartışmanın tarafları savunanlar ve karşı çıkanlar diye ele alındığından deliller de iki küme halinde sunulur. Şer'u men kablenânın belirli şartlarda Hz. Muhammed'in şeriatı haline geldiği kaydını koyarak hüccet olduğunu savunanlar ise bu delilleri nisbeten farklı biçimde ele alıp yorumlamaktadır. Şer'u men kablenânın hüccet olduğunu savunanların ileri sürdüğü başlıca deliller şunlardır: 1. "İşte o peygamberler Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. Onların rehberliğine (hüdâhüm) uy" (el-En'âm 6/90). 2. "Sonra sana Hanîf olan İbrâhîm'in dinine (millete İbrâhîm) uy diye vahyettik" (en-Nahl 16/123). 3. "O, Nûh'a tavsiye ettiklerini (...) size de din kıldı" (eş-Şûrâ 42/13). 4. "(...) peygamberlerin kendisiyle hükmettiği, içinde hidayet (hüdâ) ve aydınlık (nur) bulunan Tevrat'ı elbette biz indirdik. (...) Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar kâfirlerin ta kendileridir. Orada İsrâilîoğulları'na cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, diş diş ... ve yaralamalara da birbirine kısas vardır ... diye yazdık. Her kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir" (el-Mâide 5/44-45). 5. "Allah'ın peygamberleri arasında -peygamberlik sıfatı bakımından- ayırım yapmayız" (el-Bakara

2/285). 6. "Ey resulüm! Sana da kendisinden önceki kitapları tasdik edici ve onları koruyucu olarak bu kitabı hakla indirdik" (el-Mâide 5/48). 7. Hz. Peygamber dışı kırılan bir kimsenin kısas talebi karşısında, "Allah'ın kitabı kısasa hükmediyor" buyurmuştur. Halbuki Kur'an'da, "Tevrat'ta dişe diş ... diye yazdık" şeklindeki (el-Mâide 5/45) anlatımdan başka dışın kısasına dair hüküm yoktur. 8. Resûl-i Ekrem, "Namaz vaktinde uyuyup kalan veya unutarak vaktini geçiren kimse hatırladığında onu kıl-sın" dedikten sonra, "Ve beni anmak için namaz kıl" meâlindeki âyeti (Tâhâ 20/14) okumuştur. 9. Hz. Peygamber zina eden iki yahudinin recmi hususunda Tevrat'a başvurmuştur.

Bu delillere yapılan itirazlar şöylece özetlenebilir: 1 ve 4. maddelerde geçen hüdâ ve nur ile 2 ve 3. maddelerde geçen millet ve dinden maksat bütün şeriatların üzerinde ittifak ettiği dinin aslı, tevhid ve takdîs, peygamberlerin neshe uğramış hükümler dışında müşterek oldukları hususlardır. Ayrıca 1. maddede, "Onlara uy" değil "Onların rehberliğine uy" buyurulmuştur; onların rehberliği ise delillerdir ki bunlar onlara nisbet edilmez, halbuki şeriat onlara nisbet edilir. 2. maddede, "Sana vahyettik" denildiğine göre Hz. Muhammed'in sorumlu tutulduğu hükümler ona vahyedilmekle vâcip olmuştur. Yine "uy" sözü "onun yaptığı gibi yap" anlamına gelir, yoksa "onun tâbilerinden ve ümmetinden ol" demek değildir. Nitekim Allah, "İbrâhîm'in dininden kendini bilmezlerden başka kim yüz çevirebilir?" buyurmuştur ki (el-Bakara 2/130) şeriatı onunkinden farklılıklar taşıyan peygamberlerin kendini bilmez diye nitelenmesi düşünülemez. Öte yandan ilk âyette Resûl-i Ekrem'in birbirinden farklı, bazısı nâsih, bazısı mensuh olan önceki şeriatların hepsi hakkında, ikinci âyette de -kendisine tebliğ edilen vahyin belgeleri kaybolduğu için- İbrâhîm'in dini hakkında araştırma yapmasının istendiği söylenemez. 3. maddede Hz. Nûh'un özellikle zikredilmesi peygamberler tarihindeki yerine vurgu yapılarak onu onurlandırma amacı taşımaktadır. Resûl-i Ekrem'in Hz. Nûh'un şeriatının tafsîlâtına başvurduğu bilinmediği gibi peygamberlerin en eskilerinden olması itibarıyla esasen bu mümkün de değildi. 4. maddede sadece Hz. Mûsâ zamanındaki peygamberlerin kastedilmiş olması mümkündür ve peygamberlerin Tevrat'la yükümlü tutulması Hz. Mûsâ'ya değil onlara yöneltilen yeni bir emir gereğince olabilir. Hz. Peygamber'in, "Allah'ın kitabı kısasa hük-

mediyor" sözünde Tevrat'a değil Bakara sûresinin 194. âyetinin veya -"ve'l-cürûhu kısâsun" şeklinde "vâv"ı istinaf yapıp merfû okuyan kiraate göre- Mâide sûresinin 45. âyetinin umumuna işaret vardır. Yine Resûl-i Ekrem'in namazın kazâsı hususunda Tâhâ sûresinin 14. âyetini okuması Mûsâ şeriatına göre hükmettiği anlamında değildir; ya bu hususta kendisini Hz. Mûsâ'ya kıyas etmesi veya namazın kazâ edileceği delilini Hz. Mûsâ'ya hitap eden âyetle tekit etmesi ya da âyetin bu hususu da kapsayan umumilikte olduğunu bilmesi sebebiyledir. Zina eden yahudilerin recmi hususunda Tevrat'a başvurmanın açıklaması şudur: Yahudiler, zina suçunu işleyenleri yüzlerini boyayıp halkın arasında dolayıştırarak cezalandırıyordu. Hz. Peygamber, Tevrat'taki cezanın böyle olmadığını söyleyince inkâra ve Tevrat'ı okurken bunu gizlemeye kalkışmışlarsa da sonunda gerçek ortaya çıkmıştır. Şu halde bu, önceki kitaplara müracaat değil onların yanlarındaki ortaya koyma amacı taşımaktaydı. Nitekim başka hiçbir olayda önceki kitaplara başvurmamıştır. Esasen Resûl-i Ekrem'in önceki kitaplara müracaat yükümlülüğü olsaydı İncil'e başvurması gerekirdi, zira Allah'ın indirdiği en son kitap İncil'dir. Bazı âlimler ayrıca, bu olayda verilen cezanın Tevrat'a değil daha sonra metni neshedilmiş olan Kur'an âyetine dayandığını ileri sürmüştür (Tûff, III, 173).

Şer'u men kablenânın hüccet olmadığını savunanlarca ileri sürülen başlıca deliller de şöylece özetlenebilir: 1. "Her birinize bir şeriat ve bir yol yöntem verdik" (el-Mâide 5/48). 2. Hz. Ömer'i Tevrat'tan bir yaprağı okurken gören Resûlullah gözleri kızaracak derecede öfkelenmiş ve şöyle demişti: "Eğer Mûsâ hayatta olsaydı o da bana uyardı." 3. Resûl-i Ekrem, Muâz b. Cebel'i Yemen'e gönderirken neye göre hükmedeceğini sormuş, o da Kitap, Sünnet ve ictihada göre hükmedeceğini söylemiş, Tevrat'ı, İncil'i ve önceki şeriatları zikretmemiş ve Resûlullah onu tasvip etmiştir. Eğer önceki şeriatlar hüküm kaynaklarından olsaydı ictihada başvurmak ancak orada bulunmaması halinde câiz olurdu (bu delile yapılabilecek itirazların tartışması için bk. Gazzâlî, *el-Müstasfâ*, I, 251-253). 4. Hz. Peygamber önceki şeriatlarla sorumlu tutulsaydı onlara müracaat etmesi ve onları incelemesi gerekirdi; zihâr, namuslu kadınlara iftira, miras vb. meselelerde, hemen her ümmetin ihtiyacı olan ve Tevrat'ta yer almaması düşünülemeyecek konularda vahiy beklemeyip hemen önceki şeriatlara başvururdu.

Eğer bunların kaybolması ve tahrife uğraması sebebiyle başvurmamışsa bu husus onlarla sorumlu olmasını engelleyen bir durumdur; şayet mümkün idiyse bu da incelemesini ve öğrenmesini gerektirirdi. Halbuki kendi dinlerine aykırı olmadığını göstermek için yahudilerin recmi konusunda Tevrat'a müracaat etmesi dışında bu yola hiç başvurmamıştır. 5. Eğer önceki şeriatların kitapları kaynak sayılıysa da tıpkı Kur'an ve Sünnet gibi bunların da öğrenilmesi, nakledilmesi ve korunması farz-ı kifâyeler arasında yer alır, sahâbenin haberlerin nakli konusunda arayış içine girdiği gibi hükümleri öğrenme maksadıyla bunlara başvurması gerekli olur ve ihtilâf ettikleri konularda onlara müracaat ederlerdi (burada Gazzâlî birçok fikhî meseleyi örnek olarak zikretmektedir, a.g.e., I, 254). Halbuki uzun bir süre yaşamalarına ve çok sayıda olayla karşılaşmış birçok meselede ihtilâf etmelerine rağmen özellikle Abdullah b. Selâm, Kâ'b el-Ahbâr, Vehb b. Münebbih gibi eski din adamlarından müslüman olup sözü hüccet sayılabilecek kişiler bulunduğu halde hiçbirinin böyle bir başvurusundan söz edilmemiştir. Bu kitapların kaynak sayılması kıyas delilini işlemez duruma getirir; zira kıyas ancak kitapta hüküm bulunmadığında câizdir; fakat bu durumda kitapta neyin bulunup bulunmadığı bilinemeyecektir. 6. Ümmet kesin bir şekilde ittifak etmiştir ki bu şeriat nâsihtir ve bütünü itibarıyla Hz. Peygamber'in şeriatıdır. Eğer başkasının şeriatıyla sorumlu tutulsaydı şâri' değil haber verici, şeriat sahibi değil nakledici olurdu. 7. Resûl-i Ekrem bütün insanlığa gönderildiğini ve peygamberliğinin belirli bir toplumla sınırlı olmadığını ifade etmiştir.

Değerlendirme. Önceki ilâhî dinlerle Hz. Muhammed'in bildirdikleri arasında kaynak birliği bulunduğunun kabulü o dinlere ait hükümlerin kolayca reddedilmemesini beraberinde getirir de İslâm dininin iki ana kaynağının denetimi dışındaki malzemenin bilgi değeri konusunda ciddi kaygıların olması, müslüman âlimleri şer'u men kablenâya doğrudan bir delil işlevi yüklemekten uzak durmaya yöneltmiştir. Selef âlimlerinin hiçbir meselede önceki dinlerin mensuplarına ait naklî malzemeye başvurmadıklarını belirten Ebû'l-Hüseyn el-Basrî, "Eğer bununla sorumlu tutulmuş olsalardı geçmiş peygamberlerin kitapları kendilerine başvurma zorunluluğu bakımından Kur'an ve Sünnet mesabesine getirilmiş olurdu" diyerek (el-Mu'temed, II, 903) aksi bir tutumun fikhî dü-

şüncesinin üzerine temellendirildiği kaynaklar hiyerarşisini altüst edeceğine dikkat çekmektedir. Bundan dolayı şer'u men kablenâ hususunda olumlu görüş belirlenirken fakihler de bunun hüccet değerine sahip olmasını Kitap ve Sünnet'te zikredilmesi ve müslümanlar bakımından geçerliliği veya geçersizliği yönünde bir açıklama içermemesi şartına bağlamış, neticede onu Kitap ve Sünnet kapsamında bir delil olarak değerlendirmiştir (Abdülali b. Muhammed el-Ensârî, II, 184). Ancak İslâm âlimlerinin bu konuyu ilk dönemlerden itibaren tartışmalarının fikhî usulünde özel adla anılan bir delilin kaynak değerini belirlemenin ötesinde gerekçe, amaç ve yararlarının bulunduğu dikkat edilmelidir.

Şer'u men kablenânın edille-i şer'iyye arasında yer alıp almayacağı hususunda ortaya konan teorik yaklaşımların pratik sonuçlara etkisi sınırlı bir çerçeveye sığdırılabilir de bu incelemeler sayesinde dinî düşüncenin temellendirilmesiyle ilgili birçok önemli soruya cevap üretildiği ve dolaylı faydalara erişildiği söylenebilir. Bu tartışmalar, her şeyden önce İslâmiyet'in önceki ilâhî dinler karşısındaki tavrı ve konununun belirlenmesi bakımından özel bir yere sahiptir. Şöyle ki: Birçok âyette Kur'an-ı Kerim'in bazan genel biçimde, bazan Tevrat ve İncil isimleri zikredilerek kendinden önceki ilâhî bildirimleri doğrulayan bir kitap olduğuna (el-Bakara 2/97; Âl-i İmrân 3/3; el-Mâide 5/46; Fâtır 35/31), Hz. Muhammed'in peygamberlerin ilki olduğuna (el-Ahkâf 46/9) ve daha önce gelmiş peygamberleri tasdik ettiğine (el-Bakara 2/101; Âl-i İmrân 3/81), dolayısıyla İslâmiyet'in önceki ilâhî dinlerden tamamen bağımsız yepyeni bir din olarak değil vahiy zincirinin devamı niteliğinde düşünülmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. "Tasdik" lafzı içeren bu tür âyetler yanında çok sayıda âyet ve hadiste önceki ilâhî bildirimler hakkında geniş bilgiler verildiği ve yer yer müslümanlar için teşrîf kılınan hükümlerin diğer peygamberler döneminde de geçerli olduğu bildirilmektedir (el-Bakara 2/135, 183; Âl-i İmrân 3/95; en-En'âm 6/161). Öte yandan Hz. Muhammed'e indirilen kitap "müheymin" şeklinde nitelendirilip önceki ilâhî tebliğleri değerlendirme hususundaki temel ölçünün yine Kur'an-ı Kerim olduğu (el-Mâide 5/48) ve Resûl-i Ekrem'in peygamberler zincirinin son halkasını teşkil ettiği (el-Ahzâb 33/40) belirtilerek söz konusu tasdikî mutlak nitelikte olmadığı, bir yandan bu çerçevedeki malzemenin gerçeğe uygunluğunu denetle-

mek, diğer yandan yürürlükle ilgili yarıda bulunmak için Kur'an'a ve Hz. Muhammed'in beyanlarına başvurulması gerektiği hatırlatılmaktadır. Bu bağlamda, dinî konulara ait malzemeye başka toplumlara nisbetle daha yoğun bir emek verdiği tarihen sabit olan İsrâiloğulları'nın bazı gerçekleri perdeleyen ihtilâfları ve Tevrat'ın sonraki nesillere Allah'ın tebliğ ettiği şekilde intikal etmesini önleyen tutumları büyük önem taşıdığı için Kur'an-ı Kerim'de bu hususa dikkat çekilerek yahudi kutsal metinleriyle büyük ölçüde yine İsrâiloğulları'nca geliştirilen Hıristiyanlığa ait kutsal metinlerin müslümanlar bakımından ancak Kur'an süzgecinden geçirildikten sonra güvenilir kabul edilebileceğine işaret edilmiştir. Meselâ, "Bu Kur'an İsrâiloğulları'na hakkında ihtilâf ededikleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktadır" meâlindeki âyette (en-Neml 27/76) bu tür ihtilâflara değinilirken birçok âyette Ehl-i kitap'tan bazı zümrelerin mânayı veya kelimelerin yerlerini değiştirerek metni bozduklarından ve sözü başka sözle değiştirdiklerinden, kitabın bazı bölümlerini gizledikleri için hak ile bâtılı birbirine karıştırdıklarından, eğip bükerek okumak suretiyle metni anlaşılabilir hale getirdiklerinden ve kitabın bir kısmını unuttuklarından (onu göz ardı ettiklerinden yahut onu korumak ve gereğini yerine getirmek için özen göstermediklerinden) söz edilmektedir (el-Bakara 2/42, 59, 75, 140, 146, 159, 174; Âl-i İmrân 3/71, 78, 187; en-Nisâ 4/46; el-Mâide 5/13, 14, 41; el-A'râf 7/53, 162, 165). Kur'an ve Sünnet'in bu yaklaşımını dikkate alan İslâm âlimleri önceki ilâhî dinlere karşı kayıtsız kalmamış, bazı müellifler Kitâb-ı Mukaddes incelemelerine özel bir önem vererek mukayeseli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu yaklaşım günümüzde de Yahudilik ve Hıristiyanlığın kutsal metinlerinde yer alan veya oralardan hareketle ulaşılan, fakat Kur'an ve Sünnet'tekilerle bağdaşması mümkün olmayan bilgi ve hükümlerin belirlenmesi çalışmalarına tabii bir zemin oluşturmaktadır.

Bu kapsamdaki incelemelerin inanç, ahlâk, ibadet ve muâmelât alanındaki bazı ilke, anlayış ve hükümler bakımından İslâmiyet ile önceki ilâhî dinler arasında görülen benzerlikler konusuna ışık tutma işlevi göz ardı edilmemelidir (bu tür benzerlikler çerçevesinde tahâret, namaz, kible, cuma günü, oruç ve hac örneklerini ele alıp değerlendiren bir çalışma için bk. Güner, sy. 12-13 [2001], s. 163-184). Zira birçok şarkiyatçı Hz. Muhammed'in önceki

dinlerden ve özellikle Yahudilik'ten etkilendiğini, hatta iktibaslar yaptığını, İslâmî öğretilerin bu etki altında yahut yapılan alıntılar üzerine temellenecek geliştiğini iddia ederken bu benzerliklerden hareket etmiştir. Halbuki müslüman âlimlerin şer'u men kâblenâyı ele alırken dayanıklı fikrî temel, yani mevsukiyet sorununun ve nesih tesbitinin bulunmadığı durumlarda ilke bakımından önceki ilâhî dinlerin bildirimlerini geçerli sayma yaklaşımı meseleye farklı bir bakış açısı getirmektedir. Bu durumlarda önceki hitabın ve dinin devam edip etmemesine ve nübüvvet görevinin mahiyetine ilişkin felsefî tartışmalar bulunsun da belirtilen yaklaşım İslâm'ın iki ana kaynağında açık biçimde yapılan atıflar üzerine temellendiğinden (yk.bk.), bu tür benzerlikler ilâhî dinlerin aynı kaynaktan geldiği ve geniş anlamıyla İslâm kavramının hepsini kuşattığı tezini destekleyen deliller, asıl din zorunu iradeye tâbi olmanın güven ve huzurunu hissettiren göstergeler ve insanlığın evrensel değerlerde buluşma vesileleri gibi telakkî edilmiş, bu sebeple peygamberlerin hayat hikâyeleri, özellikle tevhid mücadelesi ve örnek davranış biçimleri İslâm âlimleri için özel bir ilgi alanı oluşturmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Hüccce 'alâ ehli'l-Medîne* (nşr. Seyyid Mehdi Hasan el-Kilânî), Beyrut 1403/1983, III, 375; IV, 321; a.mlf., *el-Aşl*, Süleymaniye Ktp., Murad Molla, nr. 1040/1, V, vr. 225^a; a.mlf., a.e. (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, IV, 434-437; Cessâs, *el-Fuşûl fi'l-uşûl* (nşr. Uceyl Câsim en-Neşemî), Küveyt 1408/1988, III, 17-28; İbnü'l-Kassâr, *el-Mukaddime fi'l-uşûl* (nşr. Muhammed b. Hüseyin es-Süleymânî), Beyrut 1996, s. 149-151; Debûsî, *Takvîmü'l-edille fi uşûli'l-fıkħ* (nşr. Halîl Muh-yiddin el-Meys), Beyrut 1401/2001, s. 253-255; Ebû'l-Hüseyin el-Basrî, *el-Mu'temed* (nşr. Muhammed Hamîdullah), Dimaşk 1385/1965, II, 899-907; İbn Hazm, *el-İhkâm* (nşr. Ahmed M. Şâkir), Kahire, ts. (Matbaatü'l-âsime), II, 722-743; Ebû Yalâ el-Ferrâ, *el-'Udde fi uşûli'l-fıkħ* (nşr. Ahmed b. Ali Seyr el-Mübârekî), Riyad 1414/1993, III, 751-778; Ebû İshak eş-Şirâzî, *Şerhu'l-Lüma'* (nşr. Abdülmecid et-Türki), Beyrut 1408/1988, I, 528-532; Pezdevî, *Kenzü'l-vuşûl* (Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr* içinde), III, 397-405; Şemsüleimme es-Serahsî, *el-Uşûl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1393/1973, II, 99-105; Gazzâlî, *el-Müstaşfa*, Bulak 1324, I, 245-260; a.mlf., *el-Menhûl* (nşr. M. Hasan Heyto), Dimaşk 1400/1980, s. 231-234; Ebû'l-Vefâ İbn Akil, *el-Vâzih fi uşûli'l-fıkħ* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki), Beyrut 1420/1999, IV, 170-196; Kelvezânî, *et-Temhid fi uşûli'l-fıkħ* (nşr. Müfid M. Ebû Amşe), Cidde 1406/1985, II, 411-425; İbn Berhân, *el-Vuşûl ile'l-uşûl* (nşr. Abdülhamîd b. Ali Ebû Züneyd), Riyad 1404/1984, I, 382-392; Alâeddin es-Semerikandî, *Mizânü'l-uşûl* (nşr. M. Zekî Abdülber), Devha 1418/1997, s. 468-480; Üsmendî,

Bezlü'n-nazar fi'l-uşûl (nşr. M. Zekî Abdülber), Kahire 1412/1992, s. 679-688; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *Ravzatü'n-nâzir* (nşr. Abdülkerim b. Ali b. Muhammed en-Nemle), Riyad 1415/1994, II, 517-524; Seyfeddin el-Âmidî, *el-İhkâm fi uşûli'l-ahkâm*, Kahire 1387/1968, III, 121-130; Şehâbeddin ez-Zencânî, *Tahrîcü'l-fürû' 'ale'l-uşûl* (nşr. M. Edîb Sâlih), Beyrut 1404/1984, s. 369-371; Muhakkık el-Hillî, *Me'âricü'l-uşûl* (nşr. M. Hüseyin Razavî), Kum 1403, s. 217-220; Şehâbeddin el-Karâfî, *Şerhu Tenkihi'l-fuşûl* (nşr. Tâhâ Abdürraûf Sa'd), Kahire 1414/1993, s. 295-300; Tüfî, *Şerhu Muhtasari'r-Rauza* (nşr. Abdülhalah b. Abdülmuhsin et-Türki), Beyrut 1409/1989, III, 169-184; İbnü'l-Mutahhar el-Hillî, *Mebâdü'l-vuşûl ilâ 'ilmi'l-uşûl* (nşr. Abdülhüseyin M. Ali el-Bakkâl), Kum 1404, s. 170-171; Abdülazîz el-Buhârî, *Keşfü'l-esrâr* (nşr. Muhammed el-Mu'tasim-Billâh el-Bağdâdî), Beyrut 1417/1997, III, 397-405; İsnevî, *Nihâyetü's-sül* (İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr* içinde), II, 70-73; İbnü'l-Hümâm, *et-Tahrîr* (İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr* içinde), II, 308-310; İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr*, Bulak 1316, II, 308-310; Bihârî, *Müsellemü's-şübüt* (Gazzâlî, *el-Müstaşfa* içinde), II, 183-185; Ebû Saîd el-Hâdimî, *Mecâmî'u'l-hakâ'ik* (Güzelhisârî, *Menâfi'u'd-dekâ'ik* içinde), s. 211; Güzelhisârî, *Menâfi'u'd-dekâ'ik*, s. 211; Abdülalî b. Muhammed el-Ensârî, *Fevâilü'r-rahâmüt* (Gazzâlî, *el-Müstaşfa* içinde), II, 183-185; Şevkânî, *İrşâdü'l-fuḥûl* (nşr. Ebû Mus'ab b. M. Saîd el-Bedrî), Beyrut 1412/1992, s. 398-401; İsmail Hakkı İzmirli, *İlm-i Hilâf*, İstanbul 1330, s. 118-122; Subhî Mahmesânî, *Felsefetü't-teşrî' fi'l-İslâm*, Beyrut 1371/1952, s. 199-200; Reşid Rızâ, *Tefsîrü'l-menâr*, VI, 409-423; Abdülhamîd Ebû'l-Mekârim İsmâîl, *el-Edilletü'l-muhtelef fihâ ve eşeruhâ fi'l-fıkħi'l-İslâmî*, Kahire, ts. (Dârü'l-Müslim), s. 317-349; Mustafa Dîb el-Bugâ, *Eşerü'l-edilletü'l-muhtelef fihâ fi'l-fıkħi'l-İslâmî*, Dimaşk, ts. (Dârü'l-İmâm el-Buhârî), s. 529-561; Abdurrahman b. Abdullah ed-Dervîş, *eş-Şerâ'î'u's-sâbika ve medâ hücciyetihâ fi şer'ati'l-İslâmiyye*, Riyad 1410; Ömer Faruk Altıntaş, *Geçmiş Şeriatların İslâm Hukukunda Kaynak Değeri* (yüksek lisans tezi, 1994), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Mahmûd Hâmid Osman, *Şer'u men kâblenâ ve eşeruh fi'l-fıkħi'l-İslâmî*, Kahire 1418/1998, s. 1-69; Ekrem Buğra Ekinci, *İslâm Hukuku ve Önceki Şeriatler*, İstanbul 2003; Bilal Esen, *Fıkħ Kitaplarında Şer'u Men Kâblenâ'nın Delil Olarak Gösterildiği Meseleler* (mezuniyet tezi, 2005), DİB Hasekî Eğitim Merkezi; Adil Öksüz, *Ceza Hükümleri Açısından Tevrat ve Kur'an*, İzmir 2006; Muhammed Hamîdullah, "İslâm Hukukunun Kaynakları Açısından Kitâb-ı Mukaddes" (trc. İbrahim Canan), *İİFD*, sy. 3 (1979), s. 379-390; sy. 4 (1980), s. 313-326; Haseneyn Mahmûd Haseneyn, "Hel şer'u men kâblenâ hüccetü?", *Mecelletü Külliyyeti's-şer'a ve'l-kânün*, X/10, Kahire 1995, s. 417-453; Osman Güner, "İbrahîmî Dinlerdeki Müşterek Dinî Pratiklerin Yorumlanması Sorunu", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12-13, Sam-sun 2001, s. 155-188; Mustafa Ferec M. Reyhân Feyyâz, "Şer'u men kâblenâ, hücciyetüh ve mâ yeteferra' 'an zâlik min fûrû' fıkħiyye", *Mecelletü Külliyyeti'd-dirâsati'l-İslâmiyye ve'l-Arabiyye li'l-benât bi'l-Manşûre*, sy. 12, Mansûre 2003, s. 243-297; "Şer'u men kâblenâ", *Mu.F*, XXVI, 17-19.

İBRAHİM KÂFİ DÖNMEZ

ŞEŞ KALEM

(bk. AKLÂM-ı SİTTE).

ŞEVÂHİDÜ'n-NÜBÜVVE

(bk. DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE).

ŞEVÂHİDÜ'n-NÜBÜVVE

(شواهد النبوة)

Abdurrahman-ı Câmî'nin

(ö. 898/1492)

Hz. Peygamber'in

nübüvvetinin delilleriyle ilgili
Farsça eseri.

Tam adı *Şevâhidü'n-nübüvve li-takvîyeti ehli'l-fütüvve* olup Ali Şîr Nevâî'nin isteği üzerine 885 (1480) yılında yazılmıştır. Aynı müellifin meşhur mutasavvıfların biyografilerini içeren *Nefeḥâtü'l-üns'ü* bu eseri tamamlar mahiyettedir (krş. *DİA*, VII, 98). Kitabın telif amacının belirtildiği kısımdan sonra bir mukaddime, yedi bölüm (rükün) ve bir hâtmeden oluşan eserin mukaddimesinde nebî ve mürsel kelimelerine dair kısaca bilgi verilir ve mucizelerin özelliklerinden bahsedilir. Ardından evliyanın kerameti, dine inananmayan kişilerin sâdır olan istidrâc ve mekr gibi hârikulâde olaylarla mucize arasındaki farka temas edilir. Daha sonra Resûl-i Ekrem'in diğer peygamberlerden üstün oluşunun delilleri anlatılır. Eserin birinci bölümünde Hz. Muhammed'in doğumundan önce ortaya çıkan ve nübüvvetinin müjdecisi kabul edilen rivayetlere yer verilir. Bunlar arasında Tevrat, Zebûr ve İncil'de Hz. Muhammed'in peygamber olarak geleceğine dair işaretler, doğumundan önce çeşitli toplumlarda kabul gören rivayetler, onun ana rahmine düşmesinden doğumuna kadar geçen sürede meydana gelen olağan üstü haller, Fil Vak'ası ve Ebrehe ordusunun helâk edilişi gibi hususlar sayılabilir.

İkinci bölümde Hz. Muhammed'in doğumundan nübüvvetine kadar olan süre içinde ortaya çıkan kırka yakın peygamberlik alâmeti konu edilmiştir. Doğumu esnasında annesi Âmine'de ve kendisinde görülen fevkalâde haller, iki kürek kemiği arasında bulunan nübüvvet mührü, kistrânın sarayının yıkılması, Mecûsîler'in ateşinin sönmesi ve Sâve gölünün yere batması gibi hadiseler, yanında kaldığı süre içinde sütanesi Halîme'nin karşılaştığı ola-